

Marjeta Šašel Kos

(Ljubljana)

RIJEKA NOAR U STRABONOVOJ GEOGRAFIJI

UDK 556:913(3)(091)

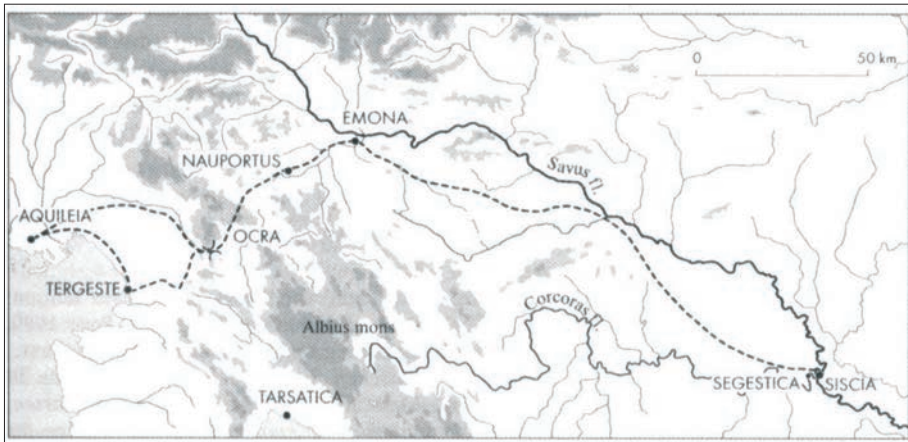
Strabon je jedini antički autor koji dvaput spominje inače nepoznatu rijeku Noar (lat. Noarus, grč. Νόαρος) u blizini Segestike (blizu Siscije, dan. Siska). U petome poglavlju sedme knjige *Geografije* autor opisuje europske krajeve južno od Dunava: Grčku, Makedoniju i Epir, uključujući i ilirske i tračke narode. Spominje nadalje i planinske lance Iliride, Peonije i Trakije što se pružaju od Jadranskog do Crnoga mora, posebno ističući znamenitu planinu Hem (grč. Αἴμος). Navodi da je Polibije tvrdio kako se s njezina vrha vide oba mora. To međutim ispravlja, primjećujući da je udaljenost do Jadranskog mora prevelika i da pogled na nj zaklanja nekoliko prepreka. Spominje Ardi-jejece, Autarijate i Dardaniju. U narednom odlomku Strabon počinje opisivati krajeve što su se protezali između Italije i Germanije, navodeći da su ih Dačani djelomično opustošili pošto su pokorili Boje i Tauriske pod Kritasirom. Dačanima su često saveznici bili Skordisci, Kelti koji su se naselili između ilirskih i tračkih plemena. Ostatak ovih krajeva naseljavali su Panonci, od Segestike na sjeveru do Istra (grč. Ἰστρος, sc. Dunav) na istoku. Govoreći o krajevima između Akvileje i Segestike, ovom rečenicom počinje odlomak posebno zanimljiv za našu analizu (Karta 1).

U nastavku donosimo Strabonov tekst (VII, 5,2; c. 313–314):¹

„Segestika je grad Panonaca koji se nalazi na utoku nekoliko rijeka, a sve su plovne. Položaj je čini pogodnom bazom za rat protiv Dačana, budući da je smještena u podnožju Alpa što se pružaju do krajeva nastanjenih Japodima, mješovitima keltsko-ilirskog naroda. Odanle teku rijeke kojima se do Segestike prevozi razna roba iz drugih krajeva, kao i iz Italije. Za one koji putuju preko Okre, put od Akvileje do Nauporta, naselja Tauriska, dug je 350 stadija. Kola natovarena teretom voze do Nauporta. Neki tvrde da je udaljenost 500 stadija.

¹ Prijevod Strabonova teksta kako ga je uredio R. Baladić za izdanje Belles Lettres: Strabon, *Géographie*, Tome IV (Livre VII). Texte établi et traduit par R. B., Paris (Les Belles Lettres) 1989. Velika hvala Claudiju Zaccariji za ljubazne komentare moga teksta.

Okra je najniži predio Alpa koje se pružaju od zemlje Reta do zemlje Japoda. Ondje se planine opet uzdižu, a zovu ih Albijskima. Preko Okre ujedno vodi cesta od karnskog sela Tergeste do močvare zvane Lugej. Rijeka Korkora teče u blizini Nauporta; njome se prevozi teret. Ulijeva se u rijeku Savu, a ova u Dravu koja se pak kod Segestike ulijeva u Noar. Ondje Noar uvećava rijeka Kolapis koja izvire podno Albijske planine i teče preko zemlje Japoda. Noar utječe u Dunav na području gdje žive Skordisci. Ove rijeke uglavnom teku prema sjeveru. Cesta od Tergeste do Dunava duga je otprilike 1200 stadija. Blizu Segestike nalazi se utvrda Siscija te Sirmij; oboje se nalaze uz put što vodi u Italiju.“

Karta 1: Trgovački put Akvileja (Tergeste) – Okra – Nauport – Segestika.
Računalno generirao M. Belak.

Pri analizi teksta bilo kojeg grčkog ili rimskog geografa moramo imati na umu da nam oni ne mogu ponuditi precizne geografske podatke jer se čini – suprotno uvriježenom mišljenju – da su u antici bile nepoznate karte s mjerilom u modernom smislu riječi. To se odnosi i na slavnu Agripinu kartu.² Nedostatak takvih karti mogao bi objasniti zašto su u antici i najiskusniji časnici, povjesničari i geografi bili skloni elementarnim greškama u geografiji.³ Umjesto mjerila, antičke karte sigurno su sadržavale najvažnije geograf-

² K. Brodersen, *Terra Cognita. Studien zur römischen Raumerfassung* (Spudasmata 59), Hildesheim, Zürich, New York 1995, 18 ff., 268 ff., on Strabo: 280–284; Id., *Neue Entdeckungen zu antiken Karten*, *Gymnasium* 108, 2001, 137–148; Id., *The presentation of geographical knowledge for travel and transport in the Roman world. Itineraria non tantum adnotata sed etiam picta*, in: *Travel and Geography in the Roman Empire*, eds. C. Adams, R. Laurence, London, New York 2001, 7–21: temeljito obrađuje temu i citira sva relevantna djela.

³ Brodersen, *Terra Cognita*, 26–28.

ske orijentire popraćene opisima i tumačima. Rimske karte poglavito su bile namijenjene vojnoj uporabi i kao takve prikazivale su maršrute.⁴ Ni Strabon nije iznimka. Njegovo djelo rudnik je raznih podataka među kojima ima i netočnih informacija. Strabonov pogrešan navod iz gore citiranog odlomka – da spomenute rijeke uglavnom teku prema sjeveru, kao i pogrešna udaljenost između Tergeste i Dunava – najbolje se mogu objasniti nedostatkom kartografskog predloška. Većina podataka razmjerno je točna, no njegovi opisi sadrže i stanovite pogreške i krive predodžbe, što nas ne bi trebalo iznenaditi. Strabon je rođen o. 64. pr. Kr. u Amaseji na Pontu. Autor je *Geografije* u sedamnaest knjiga. Riječ je o najvažnijem izvoru za poznavanje zemljopisa Augustova doba.⁵ Autor je i nesačuvanih *Povijesnih bilješki* koje su nastavljale Polibijeve *Historije*. Strabon se koristio radom stoičkog filozofa i povjesničara Posejdonija (o. 135.–51. pr. Kr.), dijeleći s njime i zanimanje za geografiju. Pouzdanost njegovih podataka u najvećoj mjeri ovisila je o izvorima kojima se služio. Kao što je primijetio W. Aly, Rimljani su dio Panonije koji obuhvaća područje Segestike/Siscije upoznali relativno kasno, nakon napada Cimbra te nakon Oktavijanovih Iliričkih ratova. Topografski nazivi Rimljanima su bili novi, a geografija ovoga područja ranije je bila poznata samo iz grčkih izvora. Strabon je dakle pokušao kombinirati oba izvješća i točno identificirati pojedina mjesta. Uzevši sve u obzir, pravo je iznenađenje da rezultat nije bio i mnogo gori.⁶

Izvor iz kojega je Strabon izvukao citirani odlomak kronološki se može smjestiti u vrijeme nakon osnutka Akvileje 181. pr. Kr., a prije nego što je Tergeste – koji se ovdje spominje kao karnsko selo – postao rimska kolonija. To se vjerojatno dogodilo u doba Cezarova prokonzulata u objema Galijama i Iliriku (58. pr. Kr.), a prije 52. pr. Kr. kad su Japodi opljačkali Tergeste i kad se već spominje kao kolonija (*Hirt. u Caes. Gall. VIII, 24, 3; App. Illyr. 18, 52*).⁷ U. Kahrstedt postavlja hipotezu o vrelu iz sredine 2. st. pr. Kr., možda Polibiju ili Artemidoru.⁸ Takva pretpostavka dobro odgovara spomenu prometa uz rijeku Korkoru (grč. Κορκόρας), koji odražava pretkeltski ob-

⁴ Brodersen, *Itineraria*, 12 ff.

⁵ J. Engels, *Augusteische Oikumenegeographie und Universalhistorie im Werk Strabons von Amaseia* (Geographica Historica 12), Stuttgart 1999.

⁶ W. Aly, *Strabonis Geographica*, Bd. 4, *Strabon von Amaseia. Untersuchungen über Text, Aufbau und Quellen der Geographika* (Antiquitas 1 Bd. 5), Bonn 1957, 299.

⁷ A. Fraschetti, Per le origini della colonia di Tergeste e del municipio di Agida, *Siculorum Gymnasium* 28, 1975, 319–335; C. Zaccaria, Regio X Venetia et Histria. Tergeste – Ager Tergestinus et Tergesti adtributus, u: *Supplementa Italica*, n.s. 10 (Roma 1992), 150–152.

⁸ U. Kahrstedt, Studien zur politischen und Wirtschaftsgeschichte der Ost- und Zentralalpen vor Augustus, *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen* (Phil.-hist. Klasse 1927, Heft 1), Berlin 1927, 1–2. Vidi i M.Šašel Kos, Nauportus: Literary and Epigraphical Sources, u: J. Horvat, *Nauportus (Vrhniko)* (Dela 1. razr. SAZU 33), Ljubljana 1990, 143 ff.

razac naseljavanja, kao i spomenu Noara, što sugerira manjkavost nedavnih spoznaja o geografiji. A. Grilli pak smatra da bi Strabonov izvor za citirani odlomak mogao biti Posejdonije.⁹ Zanimljiv kronološki pokazatelj predstavlja i Strabonova vijest da je Segestika, zahvaljujući povoljnu položaju, mogla služiti kao baza u Dačkome ratu. Primjedba bi mogla biti i djelo samoga Strabona, budući da su Dačani u njegovo doba predstavljali doista ozbiljnu prijetnju. Pokorivši okolne krajeve, moćni dački kralj Burebista usmjerio je ekspanziju na zapad. Općenito se vjerovalo da se to dogodilo ranije, za Cezarova prokonzulata. Međutim, G. Dobesch je protumačio činjenicu da Cezar nije osigurao obranu istočne granice Cisalpinske Galije kao neizravan dokaz da za njegova prokonzulata Dačani nisu predstavljali izravnu prijetnju. Takvo tumačenje potvrđuju i nedavne numizmatičke analize R. Göbla. Kako ukazuje Dobesch, *terminus post quem* mogla bi biti 49. pr. Kr. kad je norički kralj Cezaru poslao snažan konjanički odred u Korfinij.¹⁰ Cezar je 44. pr. Kr. planirao marš na Burebistu koji je u međuvremenu pokorio združene snage Boja i Tauriska pod Kritasirom te proširio vlast sve do Norika, no čini se da se to dogodilo nakon Cezarove smrti, oko 40./41. pr. Kr. Po svoj prilici, Burebista je umro nedugo nakon toga. Nakon njegove smrti Dačani više nikada nisu ozbiljno ugrozili Panoniju i Norik. Čini se ipak da je dačka prijetnja bila prisutna još neko vrijeme, budući da Apijan spominje rat s Dačanima i Bastarnima kao jedan od razloga za Oktavijanovo osvajanje Segestike 35./34. pr. Kr. (*Illyr.* 22, 65). Bez obzira na točnu kronologiju osnutka Tergeste kao rimske kolonije (te bez obzira na Burebistinu pobjedu nad Kritasirom, koja možda i nije bitna za kronologiju Strabonova izvora), može se zaključiti da je za Strabonov izvor Tergeste bio još uvijek karnsko selo. To bi se ugrubo moglo datirati u vrijeme prije Cezara, možda u početak prve polovice 1. st. pr. Kr. ili ranije. Strabon je izravno ili neizravno koristio dva različita vrela, budući da spominje dvije različite udaljenosti od Akvileje do Nauporta (Vrhniko), pri čemu drugo mišljenje pripisuje „nekim drugima“. Pretpostavku o grčkom izvoru podupire i Strabonova opaska da se utvrde Siscija i Sirmij nalaze na putu za Italiju; rimski izvor očigledno bi Italiju uzeo za polaznu točku.

Strabonova prva netočna tvrdnja jest da se Segestika nalazila na mjestu gdje se susreće nekoliko plovnih rijeka. Istina je da Segestika leži blizu ušća Kupe u Savu, te na mjestu gdje se Odra ulijeva u Kupu, no od tri spomenute rijeke, Odra nije plovna. Za Segestiku bi možda točniji naziv bio Segesta (kako

⁹ A. Grilli, *Geografia e storia: le Alpi orientali in Strabone, Quaderni ticinesi di Numismatica e Antichità classiche* 14, 1985, 178–179.

¹⁰ G. Dobesch, *Zur Chronologie des Dakerkönigs Burebista*, in: R. Göbl, *Die Hexadrachmenprägung der Gross-Boier. Ablauf, Chronologie und historische Relevanz für Noricum und Nachbargebiete*, Wien 1994, 51–68; G. Dobesch, *Die Boier und Burebista*, in: *Kelten, Germanen, Römer im Mitteldonauegebiet vom Ausklang der Latène - Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert*, Brno, Nitra 1995, 15–19.

je naziva Apijan, *Illyr.* 23) jer se riječ Segestika doima kao pridjev koji se odnosi na neku imenicu poput „zemlja“, „kraj“, „poluotok“ i sl. Najvjerojatnije se nalazila na poluotoku Pogorelcu (*Plin. NH* III, 148: *Colapis in Savum influens iuxta Sisciam gemino alveo insulam ibi efficit, quae Segestica appellatur*), tj. na području meandra Kupe, na mjestu gdje su združuju Odra i Kupa.¹¹ Kad u ovom kontekstu govori o Japodima kao o mješovitom keltsko-ilirskom narodu, Strabon vjerojatno misli na Kolapijane spomenute kod Plinija (*NH* III, 147–148), budući da nekoliko rečenica kasnije navodi da rijeka Kolapis (grč. Κόλαπις, hrv. Kupa, slov. Kolpa) „izvire podno planine Albij i protječe kroz zemlje Japoda“. Strabonova planina Albij koju je R. Baladié krivo preveo kao “les monts Albia” – kako bi je izjednačio s Albijskim planinama što se spominju nekoliko rečenica prije – ovdje može označavati jedino planinu Snježnik, budući da rijeka Kupa izvire u njezinu podnožju. Čini se da su Kolapijani iz doline rijeke Kolapisa bili granično japodsko pleme čiji arheološki materijal pokazuje nekoliko specifičnih osobina. Otprilike u 3. st. pr. Kr. pokorili su ih Taurisci, zajedno sa stanovnicima utvrda na području Dolenjske (tj. Donje Kranjske), koje su dotada bile u naponu moći, te su ih u određenoj mjeri keltizirali.¹² Albijske planine na japodskom teritoriju možemo poistovjetiti s planinskim lancem na ličkom području, tj. s Velikom i Malom Kape-lom. Strabon navodi dvije različite udaljenosti u stadijima za dužinu ceste od Akvileje do Nauporta. Prva udaljenost od 350 stadija preračunato iznosi oko 65 km i prekratka je. Druga udaljenost od 500 stadija preračunato iznosi oko 93 km i mogli bismo je smatrati točnom, budući da je prava razdaljina 103 km. U antici se vjerojatno koristio nešto kraći put.¹³

Strabon nadalje spominje Tergeste,¹⁴ odakle je preko Okre vodila cesta do močvarne nizine zvane Lugej (Cerkniško jezero ili Ljubljansko barje) te do trgovačkoga središta Nauporta. Rijeka Korkora ovdje je pogrešno izjednačena s Ljubljanicom (Nauport/Emona). Međutim, Korkora može biti jedino rijeka Krka i tako se obično i tumači,¹⁵ budući da se može smatrati da je njezin suvremeni naziv izveden iz drevnog hidronima.¹⁶ Ovdje možemo dodati i da je ri-

¹¹ Najnovije: T. Lolić, *Siscia*, u: *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia II: Pannonia* (Situla 41), Ljubljana 2003 (u pripremi).

¹² D. Božič, *Ljudje ob Krki in Kolpi v latenski dobi* (Zur latènezeitlichen Bevölkerung an Krka und Kolpa), *Arh. vest.* 52, 2001, 181–198.

¹³ Brojke je izračunao Baladié, *Strabon*, 116 n. 4.

¹⁴ R. F. Rossi, φρούριον – κόμη καρνική: qualche osservazione su *Tergeste* preromana e romana, in: *Studi in onore di Albino Garzetti*, ur. C. Stella, A. Valvo, Brescia 1996, 341–353.

¹⁵ C. Patsch, Corcoras, in: *RE* IV, 1 (1900), 1219 (cf. also *RE Suppl.* III, s.v.); Aly, *Strabon*, 296; Grilli, *Alpi*.

¹⁶ F. Bezlaj, *Slovenska vodna imena* [*Slovenian Water Names*] (Dela 2. razr. SAZU 9), I, Ljubljana 1956, 305–308, posebno 308.

jeka Ljubljanka u starini imala dva različita imena pa je stoga malo vjerojatna pretpostavka da je postojalo i treće. Rijeka Nauport/Emona dobiva na važnosti nakon osnutka Akvileje, kad se iz smjera Italije razvila trgovina Akvileje i Tergeste sa Segest(ik)om/Siscijom u krajevima koje su nastanjivali Panonci, kamo je vodio put preko Nauporta i Emone. Pod nazivom Nauport, rijeka Ljubljanka se navodi kod Plinija Starijeg (*NH*, III,128), dok je kao Emona spomenuta na nadgrobnom spomeniku iz sela Putinci u istočnom Srijemu. Natpis nije sačuvan, a bio je podignut u spomen na amantinskog taoca koji se ondje utopio (*CIL* III, 3224). Strabon je iz više razloga mogao pobrkati rijeku Korkoru s Nauportom. Moguće je da je njegovo vrelo navelo krive podatke ili je pogrešno shvatio izvor koji je možda spominjao obje rijeke, a moguće je da je do greške došlo i uslijed (pretpostavljenog) nespretnog kombiniranja izvora. Izvor rijeke Nauporta/Emone (Ljubljanka) zapravo se nalazi pokraj mjesta Nauporta, dok Korkora izvire nekoliko desetaka kilometara istočno, kod sela Krka nedaleko od Ivančne Gorice.¹⁷ Obje rijeke utječu u Savu – Nauport/Emona kod Zaloga (emonski ager), a Korkora nedaleko od Brežica (nevioudunski ager). Sve u svemu, Strabon nije previše pogriješio jer rijeka protječe „svega“ nekih desetak kilometara od Nauporta, a „blizu“ Nauporta nije osobito precizan prijedlog. Uistinu, Strabon ispravno navodi da se ulijeva u Savu. Riječni promet Korkorom odražava pretpovijesno stanje naseljenosti i važan put Dolenjskom (Donja Kranjska) dolinom Krke, gdje se nalazilo nekoliko značajnih utvrda iz halštatskog razdoblja. To je ujedno bio i najkraći put do važnog panonskog trgovačkog središta Segest(ik)e/Siscije.¹⁸ Nakon objave znanstvenog članka B. Sarije, svaka identifikacija Korkore s Ljubljanicom može se smatrati u najmanju ruku zastarjelom. Autor je naime prilično jasno pokazao da se Korkora može protumačiti jedino kako donjokranjska Krka.¹⁹

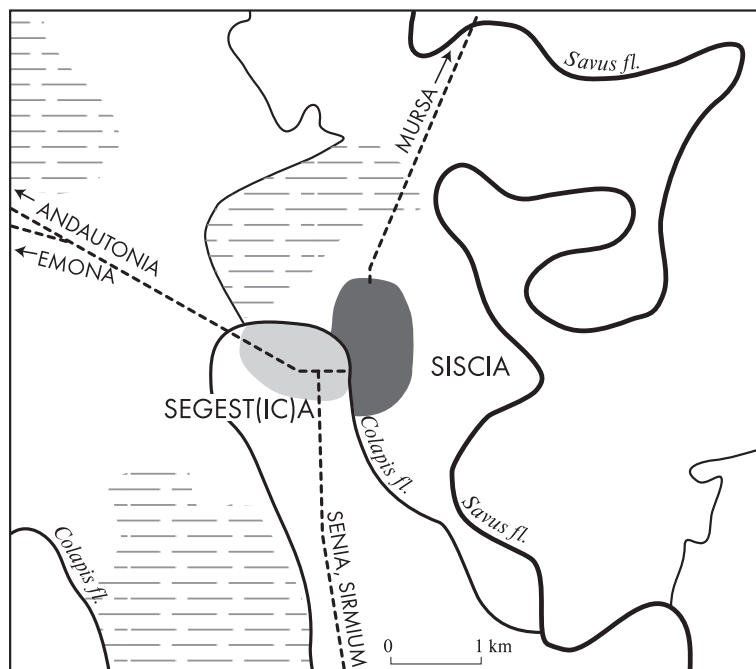
Strabon je pobrkao dva važna trgovačka puta na području istočno od Tergeste – putove što smo ih upravo opisali – od kojih je svaki bio značajan u svoje vrijeme. Sasvim krivi spomen rijeke Drave u kontekstu rijeka važnih za promet između Akvileje i Segestike može se objasniti jedino činjenicom da je Drava bila važna rijeka na širem području Ilirika. A. Grilli je pretpostavio da je Strabonov izvor Posejdonije možda spomenuo i kranjsku Krku i koruško-štajerski Gurk (njem. naziv za Krku), naznačivši da se prva ulijeva u Savu, a druga u Dravu. Prema tome, Strabon je spomenuo Dravu na krivom mjes-

¹⁷ B. Saria, Ljubljanka pri Strabonu (La Ljubljanka chez Strabon), *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 14, 1933, 140–141.

¹⁸ J. Šašel, Strabo, Odra and Archaeology, in: *Ancient Europe and the Mediterranean. Studies presented in honour of Hugh Hencken*, Warminster 1977, 157–160 (= *Opera selecta*, 1992, 630–633).

¹⁹ Baladić još uvijek pogrešno tumači Korkoru kao rijeku Ljubljanicu u *Strabon* (n. 1), 305. jer nije znao za Sarijin članak.

tu.²⁰ R. Baladié predložio je pak da je Strabon uključio Dravu u svoj opis rijeka u blizini Segestike/Siscije vjerojatno stoga što je prepisao opasku na margini autora svoga izvora o drugim važnim rijekama u Iliriku.²¹ S druge strane, moguće je da je tako stajalo na onodobnim kartama koje su bile nalik na *itineraria picta*, jer se greška da se Sava ulijeva u Dravu možda pojavljuje i na Peutingerovoj karti.

Karta 2: Rijeke na području Segestike/Siscije. Prema J. Šašel, Siscia, u: *RE Suppl.* XIV (1974), 723–724 (= *Opera selecta*, 1992, 611). Računalno generirao M. Belak.

Zanimljivo je da Strabon u četvrtoj knjizi opisuje isti trgovački put koji vodi od Akvileje preko Okranskog prijevoja do Nauporta i dalje do Segestike, no ovaj se opis ponešto razlikuje od prethodnog: (*Strab.* IV, 6,10, c. 207): „Okra je najniži predio Alpa, gdje Japodi graniče s Karnima. Ovim područjem teret se prevozi kolima od Akvileje do mjesta zvanog Nauport putem koji nije mnogo duži od 400 stadija (=74 km). Roba se dalje rijekama prevozi brodovima do Istra i područja uz Istar. Blizu Nauporta teče plovna rijeka koja dolazi

²⁰ Grilli, *Alpi*. Prije toga isto mišljenje izrazio je N. Vulić u: Nekoliko pitanja iz rimske prošlosti III (Quelques questions relatives au passé romain des pays des Slaves du sud), *Glas Srpske kraljevske akademije* 114, 2. razred 64, Beograd 1925, 86 ('Strab. C. 314.').

²¹ Baladié, *Strabon*, 305–306.

iz Iliride i ulijeva se u Savu. Tim putem teret se lako prevozi do Segestike te sve do Panonaca i Tauriska.“ Obično se smatra da je ovaj odlomak preuzet iz kasnijeg i bolje obaviještenog izvora – što je sasvim moguće – te zapravo sadrži manje informacija i dijelom je prilično neodređen, što bi mogao biti razlog zašto u njemu nema grešaka. U. Kahrstedt pretpostavio je da bi izvor iz kojega je Strabon preuzeo ovaj odlomak trebalo smjestiti u 1. stoljeće pr. Kr. te da bi posrijedi mogao biti Posejdonije.²²

Noar se ponovno spominje u petome poglavlju Strabonove sedme knjige, u dvanaestom odlomku, gdje se govori o područjima što ih nastanjuju Skordisci. Kaže da su „*Veliki Skordisci* (grč. μεγάλοι Σκορδίσκοι) *nastanjivali područje između dviju rijeka koje se ulijevaju u Istar – Noara koji teče u blizini Segestike, i Marga (ili, kako ga neki nazivaju, Barga) – dok su Mali Skordisci nastanjivali drugu obalu Marga i graničili s Tribalima i Mizijcima*“ (Strab. VII, 5,12, c. 318). Ovdje izneseni podaci o Noaru odgovaraju Strabonovu prethodnom opisu: rijeka protječe uz Segestiku i ulijeva se u Istar na području koje nastanjuju Skordisci.

Mnogi raniji pokušaji identifikacije rijeke Noar nelogični su jer neki od njih ni u jednom dijelu ne odgovaraju Strabonovim podacima. E. Polaschek sastavio je za *Real-Encyclopädie* relativno opsežan prilog o rijeci Noar, ishitreno zaključivši da stvarna geografska situacija ne odgovara Strabonovim podacima. Stoga je Noar provizorno identificirao kao Rabu (njem. Raab, mađ. Rába), antički *Arrabo* (Tab. Peut. IV, 3; It. Ant. CCLXI, 8) koji Ptolemej naziva Narabon (II, 16, 1 i 2, ur. Nobbe).²³ Raba je doista desni pritok Dunava, no izvire u Štajerskoj u Austriji i teče uglavnom kroz Mađarsku, ulijevajući se kod Győra u jedan od rukavaca Dunava. Nema nikakve veze sa Segestikom/Siscijom, Savom, Skordiscima, kao ni s Dravom, premda Strabon potonju očigledno greškom navodi među rijekama u blizini Segestike. Polaschek je citirao ranija tumačenja, od kojih neka valja odbaciti iz sličnih razloga, kao što su prijedlozi da je riječ o Korani (M. P. Katančić) ili Muri (C. Müller, F. Pichler). Korana je razmjerno kratka rijeka koja protječe kroz područje Plitvičkih jezera i utječe u Kupu kod Karlovca. Mura je lijevi pritok Drave, izvire u donjem Tauernu i ulijeva se u Dravu kod Legrada u Hrvatskoj. Neobično je da je čak i N. Vulić poistovjetio Noar s Murom.²⁴ J. Fitz izbjegnulo je izjašnjavanje o tome pitanju, citiravši Polascheka i G. Alföldyja, koji je Noar identificirao kao Drinu, antički *Drinus*.²⁵

²² Kahrstedt, *Studien*. Cf. Šašel, Strabo.

²³ E. Polaschek, s.v. Noaros, in: *RE* XVII, 1 (1936), 783–785.

²⁴ Vulić, *Questions*.

²⁵ J. Fitz, s.v. Noaros, in: *Der kleine Pauly* 4 (1972), 142; G. Alföldy, *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien* (mit einem Beitrag von A. Mócsy), Budapest 1965, 55; cf. Id., *Archaeologiai Értésítő* 89, 1962, 148. Cf. također C. Voltan, *Le fonti lettera-*

Uvjerljivija je međutim identifikacija Noara kao rijeke Odre.²⁶ To je nedavno iznova predložio R. Baladié, tumačeći da se Noar uz donji tok Save proteže sve do Dunava.²⁷ Odra je međutim mali pritok Kupe, nije plovna cijelom dužinom, ime joj je slavenskog podrijetla²⁸ i nesumnjivo je znakovito da nije sačuvan njezin antički naziv. Prilično je malo vjerojatno da se može pobrkati s velikom plovnom rijekom koja je k tome i pritok Dunava. Mišljenja sam da je jedino uvjerljiva identifikacija Noara kao donjeg toka Save (Karta 2). To je ranije predložio W. Kubitschek,²⁹ a nakon njega ponovno i W. Aly.³⁰

Iz izloženog pregleda Strabonovih podataka u dva citirana odlomka o Noaru možemo izvesti sljedeće zaključke. Vidjevši da je Strabonov spomen rijeke Drave u kontekstu rijeka u blizini Segestike netočan, pokušali smo objasniti zašto je došlo do pogreške. Kao polazišna točka za identifikaciju Noara može poslužiti jedino geografski kontekst trgovačkog puta Akvileja–Tergeste–Nauport–Segestika/Siscija, koji Strabon točno opisuje. Budući da se Noar spominje u ovome kontekstu, kao moguća tumačenja ne možemo i ne smijemo uzeti u obzir rijeke koje nemaju veze sa Segestikom/Siscijom. Prema Strabonovu opisu, Noar se najbolje može poistovjetiti s donjim tokom rijeke Save, budući da se Kolapis doista ulijeva u Savu kod Segestike/Siscije, a ona se doista ulijeva u Istar/Dunav kod Singiduna (Beograda) na području koje nastanjuju Skordisci. Ovo tumačenje također potkrepljuje i drugi odlomak gdje se spominje Noar. Noar bi stoga mogao biti stariji naziv za Savu ili drugo ime za ovu važnu rijeku, preuzeto iz nekog drugog jezika. Mogao bi k tome biti i stariji naziv za donji tok Save, koji se koristio u doba kad čitav tok rijeke još nije bio sasvim poznat.

(S engleskoga prevela *Ana Levak Sabolović*

Prijevod redigirao *Josip Parat**)

---

rie per la storia della Venetia et Histria. I: Da Omero a Strabone (Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Memorie 42), Venezia 1989, 383 i 431 bilj. 745; E. Olshausen, s.v. Noaros, in: *Der neue Pauly* 8 (2000), 967.

²⁶ K. Mannert, *Geographie der Griechen und Römer*. III, München 1812, 563.

²⁷ Cf. Baladié, *Strabon*, 306.

²⁸ E. Dickenmann, *Studien zur Hydronymie des Savesystems* II, Heidelberg 1966, 55–56.

²⁹ W. Kubitschek, *Itinerar-Studien* (Denkschriften der Akad. d. Wiss. in Wien, Phil.-hist. Kl. 61, 3. Abh.), Wien 1919, 59. Predlaže da se Drava može protumačiti kao drugo ime za srednji tok Save, no to je nepotrebno ako prihvatimo Baladiéov prijedlog da Dravu eliminiramo kao tek marginalnu opasku u tekstu.

³⁰ Aly, *Strabon*, 296.

* Objavljeno na engleskom: „The Noarus River in Strabo’s *Geography*”, *Tyche – Beiträge zur alten Geschichte, Papyrologie und Epigraphik* 17 (Wien, 2002), 145-153. Prevedeno prema rukopisu dobivenom od autorice.

Summary

THE NOARUS RIVER IN STRABO'S *GEOGRAPHY*

Strabo is the only ancient author who twice mentioned an elsewhere unknown Noarus River near Segestica (close to Siscia, present-day Sisak in Croatia). The Noarus is mentioned in context of the trade route Aquileia–Tergeste–Nauportus–Segestica, therefore rivers that have no connection with the Segestica/Siscia region cannot be considered for possible identification. According to Strabo's description, the Noarus can best be identified with the lower course of the Savus River, since the Colapis indeed empties into it at Segestica/Siscia, and it indeed flows into the Danuvius/Ister in the region of the Scordisci, at Singidunum (= Belgrade). The identification is also well corroborated by the second passage in which the Noarus is mentioned. Noarus may be an older name for the Savus, or another name (taken from some other language) for this important river, or an older name for its lower course, which was applied to it when the entire course of the river had not been entirely clear.

Key words: Sava river, Scordisci, Siscia, Noarus, Strabo Ponticus, ancient geography, hydronymy.